

З НОВИМ, 2019 РОКОМ!

МИСЛИТИ – І ТВОРИТИ ДОБРО!

МЕДИЧНА КАДЕМІЯ

№ 24 (473)
ГАЗЕТА ЗАСНОВАНА 1997 РОКУ
28 грудня 2018 року

ПРИВІТАННЯ

НЕХАЙ НОВИЙ РІК УВІЙДЕ У ВАШІ ОСЕЛІ З МИРОМ, ДОСТАТКОМ І ПРОЦВІТАННЯМ!

Дорогі колеги й студенти!
Щиро вітаю з Новим, 2019 роком і Різдвом Христовим!

Зимові свята дарують нам казковий настрій та гуртують довкола споконвічних християнських цінностей. Новорічне свято – це завжди нові надії й сподівання, нові життєві задуми й бажання, новий крок у незвідане майбутнє.

Бажаю, щоб Новий 2019 рік для вас був сповнений добрими справами, яскравими подіями, позитивними емоціями та новими досягненнями. Нехай він увійде у ваші оселі з миром, достатком і процвітаням.

Щиро вірю в те, що в новому році Тернопільський державний медичний університет і кожного з нас очікують лише позитивні зміни.

Нехай у новому, 2019 році здійснюються найзаповітніші мрії! Бажаю всім міцного здоров'я, родинного тепла та затишку! Нехай наші серця будуть сповненими любові до ближнього, а вся наша країна живе у злагоді!

Бажаю, щоб Святий вечір увійшов у

кожен дім, а народження Сина Божого принесло радість усім нам. Нехай світло Різдвяної зорі осяє ваші домівки щастям і любов'ю!

Божої вам благодаті, щасливого Нового року та веселої коляди!

Михайло КОРДА,
ректор ТДМУ, професор

У НОМЕРІ

Стор. 3

НАШ УНІВЕРСИТЕТ ВИГРАВ КОНКУРС НА УЧАСТЬ У ВТІЛЕННІ УКРАЇНСЬКО- ШВЕЙЦАРСЬКОГО ПРОЕКТУ «РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»

ТДМУ ім. І.Я. Горбачевського отримав статус пілотного закладу українсько-швейцарського проекту «Розвиток медичної освіти в Україні».

Стор. 6-8

ПРОФЕСОР СТЕПАН ЗАПОРОЖАН: «Я ЗВИК БАГАТО ТА ПОСТІЙНО ПРАЦЮВАТИ»

26 грудня виповнилося 60 років проктору з науково-педагогічної та лікувальної роботи ТДМУ, професору, Степанові Йосиповичу Запорожану. Ювілейна дата – слушна нагода озирнутися на пройдений життєвий шлях, згадати найпам'ятніше, поділитися планами на майбутнє.

ОГОЛОШЕННЯ

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ» ОГОЛОШУЄ КОНКУРС НА ЗАМІЩЕННЯ ПОСАД:

НА МЕДИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ:

– завідувача кафедри медичної фізики діагностичного та лікувального обладнання – 1 посада;

Вимоги до претендентів: повинен мати науковий ступінь доктора наук, вчене звання доцента або професора відповідно до профілю кафедри, стаж науково-педагогічної роботи – не менше 5 (п'яти) років.

– професора кафедри терапевтичної стоматології – 1 посада;

– професора кафедри оториноларингології, офтальмології та нейрохірургії – 1 посада.

Вимоги до претендентів: повинен мати науковий ступінь доктора наук, вчене звання доцента відповідно до профілю кафедри, стаж науково-педагогічної роботи – не менше 10 (десяти) років.

– доцента кафедри анатомії людини – 1 посада;

– доцента кафедри медичної біології – 1 посада;

– доцента кафедри невідкладної та екстреної медичної допомоги – 1 посада;

– доцента кафедри патологічної фізіології – 1 посада;

– доцента кафедри загальної гігієни та екології – 1 посада;

– доцента кафедри гістології та ембріології – 1 посада.

Вимоги до претендентів: повинен мати науковий ступінь кандидата наук (доктора філософії), стаж науково-педагогічної роботи – не менше 4 (чотирьох) років.

– старшого викладача кафедри фармакології з клінічною фармакологією – 1 посада.

Вимоги до претендентів: повинен мати науковий ступінь кандидата наук (доктора філософії), стаж науково-педагогічної роботи – не менше 3 (трьох) років.

– асистента кафедри внутрішньої медицини та фтизіатрії – 1 посада;

– асистента кафедри клінічної фармації – 1 посада;

– асистента кафедри онкології, променевої діагностики і терапії та радіаційної медицини – 2 посади;

– асистента кафедри внутрішньої медицини № 1 – 1 посада.

Вимоги до претендентів: повинен мати науковий ступінь кандидата наук (доктора філософії).

У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ:

– професора кафедри хірургії – 1 посада.

Вимоги до претендентів: повинен мати науковий ступінь доктора наук, вчене звання доцента відповідно до профілю кафедри, стаж науково-педагогічної роботи – не менше 10 (десяти) років.

Термін подачі документів – один місяць з дня оголошення.

Звертатися:

46001, м. Тернопіль,
майдан Волі, 1,
відділ кадрів, тел. 52-14-64.

– довідку про успішність за період навчання;

– копії документів, що дають право на отримання соціальних пільг;

– довідку про участь студента в науковому або громадському житті факультету, університету, країни.

До участі в конкурсі не допускають студентів, які порушували правила внутрішнього розпорядку.

Термін подачі документів – два тижні з дня опублікування оголошення.

СТАВ ПЕРЕМОЖЦЕМ КОНКУРСУ НА ЗДОБУТТЯ ВІДЗНАКИ ІМЕНІ ГЕРОЯ УКРАЇНИ ОЛЕКСАНДРА КАПІНОСА

Студент п'ятого курсу медичного факультету нашого університету Едуард Крутько став переможцем конкурсу серед освітньо-культурних проєктів на здобуття відзнаки імені Героя України Олександра Капіноса. Ця нагорода покликана підтримувати громадських активістів з сіл і невеликих містечок, які прагнуть змін у своїй громаді й втілюють освітні, культурні, соціальні проєкти. НЦНК «Музей Івана Гончара» підтримав кандидатуру Едуарда Крутька.

Впровадження та презентація проєкту відбувалася поетапно: здійснення етнографічних експедицій навколишніми селами (запис звичаїв та обрядів, фольклору, збір експонатів), проведення занять для учнів з вивчення власного родоводу, а також майстер-класів з відшивання орнаментів нагрудників автентичних хорольських корсеток та інше. Завершальним етапом стало закладання яблуневого саду та проведення в рідному селі Едуарда (с. Козубівка Хорольського району Полтавської області) вечора-спомину «Ой, зійдімося, роде» у форматі «Ніч у музеї».

Два роки тому Едуард Крутько вирішив відкрити музей у

рідному селі Козубівка. Позаяк музей має родинну ідею – засновник назвав його «Древо». Завдяки відзнаці молодий ентузіаст отримав кошти на нові етнографічні проєкти, а перемога засвідчила, що його активні дії – сучасні та потрібні для людей.

У рамках проєкту Едуард Крутько зорганізував вечір-спомин «Ой, зійдімося, роде», на який зібрав людей, небайдужих до витоків, до свого коріння. У цей день до Козубівки також приїхала родина Сашка Капіноса, щоб відвідати музей «Древо» та стати учасниками заходів. До відвідин рідних Сашка та пред-

ставників музею Івана Гончара й музею Революції Гідності приурочили закладання яблуневого саду у дворі закладу. Ще на початку ХХ століття там росли яблуні прапрадіда Едуарда. Та в родини відібрали землю, сад довелося вирізати.

«Познайомившись з Едуардом, зрозуміла, що те, чим він займається, дуже близько нашій родині. Його намагання віднайти забуте й показати іншим – найбільша нагорода для мене та сина. Сашко не встиг втілити в життя всі власні ідеї. Їх же у нього було дуже багато. Мій син мріяв, щоб українські традиції оживали не лише в музеях, а щоб його ровесники також знали притаманні українцям звичаї. Едуард – з Хорольщини, ми – з Кременеччини. Як з'ясувалося, в наших традиціях є багато спільного, бо ж дещо з побаченого в Козубівці я пригадую ще зі свого дитинства», – зазначила мати Сашка – Олена Капінос.

Едуард Крутько був нагороджений відзнакою імені Олександра Капіноса у місті Кременець. Переможець отримав сертифікат на суму 15 тисяч гривень для здійснення свого проєкту, а Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» надав переможцю консультаційну підтримку.

ЗДОБУЛА ПРИЗОВЕ МІСЦЕ НА МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

У Національному медичному університеті імені О. Богомольця відбулася Міжнародна науково-практична конференція студентів і молодих вчених «Annual Young Medical Scientists' Conference-2018».

У цьому заході взяли участь 450 учасників з України, студенти-іноземці українських медичних університетів з Близького Сходу, Кавказу, Індії, Нігерії, гості з Білорусі та Казахстану. Молоді вчені та студенти представили понад 100 наукових робіт, які оцінювали члени журі в кожній секції.

Команда студентів Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського гідно представила наш виш на цій конференції. Свої наукові доробки продемонстрували Христина Антонів, Катерина Мамренко, Мар'яна Позунь і Роман Ярославський.

Наші студенти мали можливість взяти участь у практичних майстер-класах, як-от «Алгоритм ведення гострих маткових кровотеч» та «Кишковий шов». Також під час конференції вони прослухали низку лекцій – «Сучасні методи лікування риносинуситів та їх ускладнень», «Сепсис. Базові поняття», «Рак легень».

У секції «Фундаментальна медицина» Мар'яна Позунь здобула третє місце з роботою «The role of cytokines in the dynamics of stress reaction in rats with hypothyroidism», яку виконала

Мар'яна ПОЗУНЬ

під керівництвом наукових наставників – доцента кафедри фармакології з клінічною фармакологією Аліни Вольської, асистента цієї кафедри Христини Курило та проректора з наукової роботи, професора Івана Кліща.

Усі доповіді були представлені англійською мовою.

СТУДЕНТСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ЗАПОЧАТКУВАВ ПРОЕКТ «МІЖНАРОДНИЙ СВЯТИЙ МИКОЛАЙ»

Студентський парламент університету започаткував проєкт «Міжнародний Святий Миколай», головна мета якого полягає в налагодженні тіснішої комунікації між українськими та іноземними студентами. Крім того, завданням проєкту є ознайомлення представників інших країн з традиціями, які є в Україні з нагоди дня Святого Миколая.

Спочатку студентський парламент на своїх сторінках у соцмережах запросив усіх бажаючих зареєструватися, заповнивши відповідну анкету. Згодом були відібрані учасники проєкту як з українських, так й іноземних студентів. Кожен з них мав підготувати невеличкий подарунок для свого незнайомого майбутнього друга.

Бажання знайти нових друзів виявили 50 студентів. Організатори поділили всіх учасників на пари «іноземець-українець». Після обміну подарунками молоді люди мали нагоду поспілкувати-

ся між собою. Вони детальніше розповіли один одному про себе, свої вподобання, захоплення, обмінялися контактами. Як зазна-

чили учасники проєкту, ідея такого обміну подарунками, коли ти не знаєш, хто буде твоїм співрозмовником, їм припала до душі. Вони вважають це чудовою нагодою познайомитися ближче між собою, знайти нових друзів й однодумців.

Організатори проєкту – заступник голови інформаційного сектора студпарламенту Ольга Воробель і голова інформаційного сектора Віталій Карпов – зазначили, що такі знайомства й пошук нових друзів у студентському середовищі між українцями та іноземцями будуть здійснювати частіше. На їхню думку, було чимало позитивних емоцій під час проведення заходу, тому в дівчат і юнаків є натхнення зорганізувати щось подібне і з нагоди інших свят.

У ТРЕЙЛОВОМУ ЗАБІГУ НА 7 КМ БУЛА ТРЕТЬОЮ

У Тернополі відбувся перший в історії трейловий забіг «Win Trail Ternopil-2018», в якому взяли участь майже 150 бігунів.

На змагання приїхали спортсмени зі Львова, Рівного, Івано-Франківська, Чернівців, Києва, Житомира, Дніпра, Одеси та

Олена СКИБА

інших українських міст. У забігу також взяла участь асистент кафедри медичної біології Олена Скиба – активний учасник бігового клубу Тернополя «Ternopil

Running Club» і Всеукраїнської спільноти бігунів «Runday».

Організатор забігу «Win Trail Ternopil-2018» Роман Задорожний зазначив, що основною метою бігових змагань є залучення аматорів і професіоналів до трейлового бігу та неформальне спілкування, обмін досвідом після фінішу. «Це був перший в біговій історії Тернополя трейловий забіг, який вдалося зорганізувати на високому рівні», – зазначив Роман.

Маршрут забігу пролягав засніженими горбами на дистанції 7 та 21 км через ліс, прилеглий до мікрорайонів Тернополя – Кутківці та Пронятин.

У забігу на 7 км серед жінок третьою прибігла Олена Скиба та була нагороджена дипломом III ступеня й численними подарунками від спонсорів.

Перед змаганнями учасники бігового клубу та охочі волонтери на чолі з тренером Тернопільського бігового клубу Олександром Гром'яком прибрали ліс і вивезли з нього два мікроавтобуси сміття. Чистити трейлові та бігові маршрути є доброю традицією бігунів у підготовці до змагань та у вихованні екологічної свідомості людей.

Добірку підготовлено за матеріалами прес-служби ТДМУ

Редактор **Г. ШОТ**
Творчий колектив: **Л. ЛУКАЩУК,**
Л. ХМІЛЯР,
М. ВАСИЛЕЧКО
Комп'ютерний набір і верстка:
Р. ГУМЕНЮК

Адреса редакції:
46001,
м. Тернопіль,
майдан Волі, 1,
тел. **52-80-09; 43-49-56**
E-mail **hazeta.univer@gmail.com**

Засновник:
ДВНЗ «Тернопільський
держмедуніверситет
ім. І.Я. Горбачевського
МОЗ України»
Індекс **23292**

Видавець:
ДВНЗ «Тернопільський
державний медичний
університет
ім. І.Я. Горбачевського
МОЗ України»

За точність
викладених фактів
відповідає автор.
Редакція не завжди
поділяє позицію
авторів публікацій.

Реєстраційне свідоцтво
ТР № 493-93ПР від 24.11.2010,
видане головним
управлінням юстиції у
Тернопільській області

Газета виходить
двічі на місяць
українською мовою.
Обсяг – 3,33 друк. арк.
Наклад – 1000 прим.
Замовлення № 168

Газету набрано, зверстано,
віддруковано у ДВНЗ
«Тернопільський держмед-
університет ім. І.Я. Горба-
чевського МОЗ України».
46001, м. Тернопіль,
майдан Волі, 1.

ЗАХОДЬТЕ НА НАШ САЙТ: WWW.MEDYCHNA-AKADEMIA.TDMU.EDU.UA ТА НА СТОРІНКУ У FACEBOOK

ТДМУ – ПАРТНЕР ПРОЕКТУ ПРОГРАМИ ЄС ЕРАЗМУС+

Наш університет є партнером Проекту Innovative Rehabilitation Education – Introduction of new master degree programs in Ukraine в рамках програми Європейського Союзу Еразмус+ Capacity-Building projects in the field of Higher Education.

У рамках цього Проекту ТДМУ розробляє та впроваджує нові освітні технології підготовки магістрів фізичної терапії згідно з європейськими стандартами якості освіти.

Програму Еразмус названо на честь видатного голландського філософа XV століття, гуманіста та теолога Еразма Роттердамського. Невтомний противник догматичної думки, Еразм займався наукою та літературою в різних кутках Європи. Мандруючи з країни в країну, він досягнув почесного становища в суспільстві. Філософу був притаманний космополітичний погляд на світ, тому його вважають міжнародним європейським гуманістом.

Еразмус+ – це програма ЄС в сфері освіти, професійної підготовки, молоді й спорту. Саме вони можуть зробити вагомий внесок для прискорення соціаль-

но-економічних змін у розв'язанні нагальних проблем, з якими стикається Європа.

Існує необхідність у наданні молодим працівникам відповідної підготовки та можливостей співробітництва задля забезпечення розвитку їхнього професіоналізму та європейського виміру молодіжної діяльності. Еразмус+ призначена для підтримки зусиль країн-членів програми

Erasmus+

ефективно використовувати потенціал талановитих людей з Європи та соціальний капітал, підтверджуючи принцип навчання впродовж життя шляхом поєднання підтримки та формального й неформального навчання в системі освіти, професійної підготовки та розвитку молоді. Програма підвищує можливості для мобільності та співпраці з країнами партнерами, зокрема, у сферах вищої освіти та мобільності молоді.

Програма сприяє створенню та розвитку європейських мереж, забезпечуючи можливості для співпраці між зацікавленими сто-

ронами та обміну й передачі знань та інновацій у різних сферах. Програма підтримує напрямки діяльності, співпрацю та інструменти відповідно до цілей стратегії «Європа-2020» та її основних ініціатив.

Програма сприяє також досягненню – через відкриті методи координації – цілей Стратегії Європейського співробітництва у сфері освіти та навчання та Євро-

пейської молодіжної стратегії. Ці інвестиції в знання, навички та компетентності підуть на користь молодим людям, установам, організаціям і суспільству загалом, роблячи внесок у розвиток і забезпечення благополуччя та соціальної інтеграції в Європі й за її межами.

Власне, в рамках програми Еразмус+ наш університет співпрацює з навчальними закладами Латвії, Литви, Фінляндії, Польщі, Чехії та ще з п'ятьма навчальними закладами й організаціями України. Відбувається подальша реальна інтеграція вищої освіти України в євро-

пейський освітній простір. Ми разом з партнерами впродовж трьох років (2018-2021 рр.) розроблятимемо нову навчальну програму підготовки магістрів фізичної терапії, яка відповідатиме європейським стандартам. Наш університет є авторитетним навчальним закладом не лише в Україні, але й в Європі. Тож саме тому в рамках проекту Еразмус+ розроблятимемо на європейській основі найвідповідальнішу частину навчальної програми для магістрів фізичної терапії – методику складання іспиту з практичних навичок, який називається ОСПІ. Наш університет має найбільший досвід і найбільші напрацювання серед партнерів проекту в проведенні цього іспиту. Крім того, в ТДМУ є чи не найкращий в Україні симуляційний центр, на базі якого можна буде відпрацювати цю методику. Отримані результати будуть розповсюджені не лише серед усіх навчальних закладів України, але й Європи, будуть видані методичні рекомендації, матеріали будуть оприлюднені на наукових конференціях в Україні та за кордоном, а також у наукових публікаціях. Вже зроблені перші кроки, складено план реалізації проекту, визначена стратегія та тактика розробки й впровадження новітньої освітньої європейської технології.

**Ігор МИСУЛА,
завідувач кафедри
медичної реабілітації,
професор**

УСПІШНО ЗРЕАЛІЗОВАНО ПРОЕКТ ЩОДО ОТРИМАННЯ ДВОХ ДИПЛОМІВ

Чотири роки тому відбулося укладання угоди про співпрацю між Вищою школою безпеки в Познані та Тернопільським державним медичним університетом імені І.Горбачевського. Одним з напрямків співробітництва було впровадження проекту щодо отримання студентами ТДМУ двох дипломів – українського та польського.

Анастасія ГУДИМА

Ректор польського вишу, професор Анджей Здуняк надав можливість представникам нашого університету здобувати вищу освіту на заочній формі навчання на пільгових умовах. За результатами конкурсу, який тоді відбувся в ТДМУ, до лав студентів вищого навчального закладу в Познані було зараховано четверо студентів. Троє з них стали стипендіатами цієї програми. Умови участі у цьому проекті такі: потрібно бути студентом Тернопільського медуніверситету та добре знати польську мову, а також бути активним учасником життя вишу – брати участь у волонтерській, громадській та творчій діяльності.

Головною метою втілення проекту було підвищення конкурентоспроможності наших студентів на міжнародному ринку праці.

Студентка медичного факультету Анастасія Гудима успішно склала всі державні іспити у польському виші, захистила дипломну роботу та стала першим в Україні дипломованим Європейським Союзом медичним рятувальником.

Упродовж цих чотирьох років дівчина пройшла складний шлях навчання в двох закладах вищої освіти – на денній формі в ТДМУ та на заочній – у Польщі. Своім прикладом вона довела, що можливо досягнути поставленої мети, коли для цього є мотивація й бажання.

Зазначимо, що Вища школа безпеки в Познані має значний авторитет і повагу. Понад 87% випускників успішно працевлаштовані в Європі. Це свідчить про високу якість освіти, яку отримують тут студенти.

Прес-служба ТДМУ

НАШ УНІВЕРСИТЕТ ВИГРАВ КОНКУРС НА УЧАСТЬ У ВТІЛЕННІ УКРАЇНСЬКО-ШВЕЙЦАРСЬКОГО ПРОЕКТУ «РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»

Тернопільський державний медичний університет імені І.Горбачевського отримав статус пілотного закладу українсько-швейцарського проекту «Розвиток медичної освіти в Україні».

Наприкінці жовтня представники Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського подали заявку на участь у вищезгаданому проекті щодо реформи вищої медичної освіти у двох напрямках – загальна практика та сімейна медицина й навчання медсестер.

Українські навчальні заклади, в яких готують сімейних лікарів, терапевтів, педіатрів, медсестер, співпрацюватимуть з українсько-швейцарським проектом «Розвиток медичної освіти в Україні». Це дозволить закладам вести низку інновацій, вдосконалити методику навчання та зміцнити свою інституційну спроможність.

У грудні 2018 року розпочато втілення українсько-швейцарського проекту «Розвиток медичної освіти в Україні», що триватиме до кінця 2022 року. У проекті братимуть участь три медичні університети та стільки ж закладів вищої освіти для ме-

дичних сестер: Буковинський державний медичний університет, Тернопільський державний медичний університет імені І.Горбачевського, Харківський національний медичний університет, Львівський інститут медсестринства та лабораторної медицини

імені А. Крупинського, Житомирський медичний інститут, Рівненська медична академія.

Цей проект започаткував Швейцарський інститут тропічної медицини та громадського здоров'я за підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва. Основним його завданням є допомога університетам у впровадженні освітніх

інновацій у рамках реформи медичної освіти МОЗ України.

Проект спрямований на медичні університети, де здобувають освіту майбутні лікарі загальної практики та сімейної медицини, а також керівники закладів, де надають первинну медичну допомогу. Подавати заявку могли лише ті заклади вищої освіти, в яких є медичний факультет з бакалаврською та післядипломною освітою, а також кафедра сімейної медицини й загальної практики та спеціалізації в галузі сімейної медицини (інтернатури).

Також проект розрахований на медичні освітні інституції для медсестер – училищ, коледжів, факультетів, інститутів медсестринства.

Учасники проекту отримають експертну, нормативну та освітню підтримку в процесі підвищення якості освіти; відкриття та оснащення симуляційного центру для опанування базових клінічних навичок; зростання привабливості закладу освіти для студентів за рахунок впровадження інноваційних технологій, у тому числі е-навчання; зростання престижності закладу освіти для викладачів завдяки збільшенню можливостей

професійного розвитку через організацію тренінгів зі студентоорієнтованого навчання та створення можливостей для міжнародної співпраці; розвиток культури академічної доброчесності в закладі освіти; підвищення рейтингу закладу освіти з-поміж інших навчальних закладів через посилення міжнародної співпраці; розвиток дослідницьких спроможностей у закладі освіти; підвищення інституційної спроможності до ведення проектної діяльності.

Реалізація цих завдань відкриє нові можливості для професійного розвитку як студентів, так і викладачів. Заклади освіти отримають потужний поштовх до виходу на якісно новий рівень.

Проект «Розвиток медичної освіти» фінансує Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва й впроваджує Швейцарський інститут тропічного та громадського здоров'я. Основними партнерами проекту є МОЗ України, Інститут медсестринських наук (м. Базель, Швейцарія), Маастрихтський університет (Нідерланди) та Школа охорони здоров'я Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Яніна ЧАЙКІВСЬКА

У швейцарській психіатричній клініці кантону Тургау в рамках ділового партнерства побували головний лікар Тернопільської обласної психоневрологічної лікарні Володимир Шкробот, заступник головного лікаря з медсестринства Надія Фарійон, завідувач кафедри психіатрії, наркології та медичної психології Тернопільського медичного університету Олена Венгер та асистент цієї кафедри Володимир Білоус. Метою поїздки було налагодити співпрацю між тернопільськими фахівцями та швейцарською клінікою у різних її аспектах, й зокрема, вивчення передового досвіду. Про особливості візиту до швейцарських колег і можливості імплементації їхніх напрацювань читайте в цьому матеріалі.

«ТАКІ СТАЖУВАННЯ НАДТО ВАЖЛИВІ ДЛЯ НАШИХ ФАХІВЦІВ»

Психіатрична клініка міста Мюнстерлінген обслуговує мешканців свого кантону — Тургау, а також пацієнтів з інших міст чи країн. Щойно ми прибули, нам організували дуже цікаву екскурсію відділеннями лікарні, отож ознайомилися із структурою, організацією роботи та великою історією цього закладу, який сягає понад триста років.

Кожне відділення, в якому перебуває не більше 20 осіб, розташоване в окремому корпусі, відповідно до нозологій. Щоб усунути всі соціальні бар'єри, які заважають людині проявитися як особистості, перебування у відділеннях гендерно не розділено. Для пацієнтів з гострими станами створено дві ізольовані палати, з м'якими стінами та щонайменшою кількістю обладунків, в яких людину утримують до двох днів. Після цього з нею проводять бесіду, домовляючись про належну поведінку, й лікування продовжується безпосередньо у відділенні. Найперше, що потрапляє в поле зору, це домашній затишок, тепла атмосфера, можна спостерігати, як пацієнти спілкуються між собою, грають в якісь ігри чи на музичних інструментах, що є в кожному відділенні. Вони мають вільний доступ до апарату для приготування кави, питний режим також не обмежений, є величезний кулер з водою. Шафи наповнені одягом і білизною, будь-який пацієнт, якого доправили до лікарні в брудному одязі, чи який потребує, скажімо, теплих речей або дрібничок, що використовують у побуті, може вільно ними скористатися. Прибирання у відділеннях проводять не молодші медсестри, а спеціально замовлена для цього клінінгова компанія. Щодо перегляду телевізійних передач, то це також можливо, але після 18.00. До цього часу пацієнти повинні займатися «корисними» для них справами, які обговорюють заздалегідь, і вивішують цей список на дошці оголошень. Взагалі в клініці створили цілу програму соціалізації пацієнтів — їх навчають як правильно чистити зуби, користуватися Інтернетом, оплатити рахунки та не допустити боргів. І такий соціальний супровід для певної категорії продовжується й за межами клініки, з подальшим спостереженням за

хворим, його адаптацією в суспільстві та повсякденному житті.

Типовий день лікаря починається з огляду хворих. Пацієнти приходять до його кабінету двічі на тиждень за спеціально складеним графіком. Під час цієї зустрічі можлива присутність спеціаліста з догляду, психотерапевта чи старшої медичної сестри, але не інших пацієнтів чи когось з персоналу. Опісля розпочинається обговорення всіма членами «мультидисциплінарної» команди. Кожний фахівець, який працює з пацієнтом і, звісно, проводить більше часу, ніж лікар, оприлюднює спостереження, які вдалося йому зібрати про хворого. Базуючись на ці дані, лікар приймає рішення щодо подальшої тактики лікування пацієнта. Відносини медперсоналу та пацієнта побудовані на взаємодовірі, співпраці, але лікар не заспокоює хворого словами на кшталт «Усе буде добре, не хвилюйся», а намагається «домовитися», допомогти розв'язати його проблеми. Тому хворий, щойно відчуваючи небезпеку, тривожність, може попросити конкретної допомоги чи поради в лікаря. Медперсонал готовий також будь-коли вислухати та допомогти людині. Така стратегія роботи з пацієнтом дозволяє не залишати його наодинці зі своїми думками та проблемами, а, навпаки, розв'язувати їх.

Дуже були подивовані, коли побачили, що лікування первинного психотичного епізоду відбувається у відкритому відділенні. Швейцарські колеги нас зрозуміли, бо й вони раніше сумнівалися, чи варто знімати замки на дверях, але нічого жахливого не відбулося. Навпаки, з'явилася можливість, аби пацієнт частину відповідальності брав на себе. Коли ж людина розуміє, що їй довіряють, зважають на її думку, це одразу підвищує самооцінку, хворий охоче йде на контакт. То для чого ж тоді зачиняти двері?

Щодо медикаментозного лікування, то ми не побачили там пацієнтів, які лежать «під крапельницями» чи яким проводять щоденні ін'єкції. Лікарі призначають таблетовані препарати, пацієнтам доступні найсучасніші ліки, адже їх перебування в клініці «покриває» страховка. Відшкодування коштів відбу-

вається з двох джерел — половину з них оплачує кантон, тобто місцева влада того регіону, де вони мешкають, а іншу частину — страхова компанія. Примітно, що й сеанси психотерапії, які доволі дорогі, також є у переліку страхових послуг. Пацієнт може перебувати у відділенні до трьох місяців і весь цей час відвідувати сеанси психотерапії, а один ліжко-день вартує 600-650 євро.

Враження переповнювали, коли ми побували у відділенні матері та дитини. Це величезний двоповерховий корпус, на першому поверсі якого 15 ліжко-місць. На час наших відвідин там перебувало лише шість пацієток з дітьми. Мені й раніше доводилося відвідувати зарубіжні клініки, але такий підрозділ побачила вперше. Ще біля входу до гарно облаштованого будиночка увагу привертають дитячі візочки, мамам тут дозволяють перебувати з дітками, які щойно народилися і до 6 років. Пацієнтки такого стаціонару — це жінки з післяпологовими психозами, ті, в кого ця недуга активізувалася під час вагітності чи й раніше, але народження дитини — не привід, щоб занедбати лікування. Мама з дитинкою перебуває в окремій палаті, де створені всі умови, зокрема, є забезпечення дитячим харчуванням, памперсами та іншою дитячою «атрибутикою». Коли мама йде на сеанси психотерапії, то її замінює помічник лікаря з догляду за дитиною, цей фахівець завжди поруч. Ми познайомилися з жінкою, яка тиждень як повернулася з пологового, але це не завадило їй продовжити лікування. Зауважили, що мешканці цієї країни чи не з народження навчають дітей комунікації, зважати на потреби партнера у спілкуванні, обов'язкова умова для батьків — аби дитина відвідувала дитячий заклад.

Швейцарський досвід, який було запозичено під час стажування, ми вже розпочали впроваджувати в практичну діяльність Тернопільської психоневрологічної лікарні. Зокрема, адаптовано до наших умов психосвітлі тренінги з нозологій. Спочатку цьому навчають медичний персонал, а згодом і пацієнтів. Впроваджено у медичну практику також систему оцінювання та визначення рівня суїцидальності хворих з психічними розладами. Подібні навчання вкрай важливі для наших фахівців, адже це хороший стимул імплемувати передовий досвід іноземних колег у психіатричну практику. Налагоджена співпраця зі швейцарськими колегами розширить обрії й сприятиме підвищенню кваліфікації спеціалістів, а також слугуватиме навчальному процесу на кафедрі психіатрії, наркології та медичної психології ТДМУ.

Олена ВЕНГЕР,
завідувач кафедри психіатрії, наркології та медичної психології ТДМУ, професор

«МЕДИЧНА СЕСТРА — НЕ ПОМІЧНИК ЛІКАРЯ, А ЙОГО ПОВНОЦІННИЙ ПАРТНЕР»

Хоча з часу нашого стажування у швейцарській психіатричній клініці м. Мюнстерлінген минуло кілька тижнів, але враження незабутні. Емоції від того, що ми побачили, переповнюють. Це й справді зразок чи еталон того закладу, на який можна орієнтуватися та запозичувати цінний досвід.

Звісно, мені, як керівникові медсестринського корпусу, цікаво було дізнатися, як вибудуваний там цей напрямок. Найбільше, що викликає захоплення — це стосунки між лікарем і медичними сестрами, тобто спеціалістами з догляду, які базуються на засадах паритетності. Медична сестра — це фахівець, який має свої повноваження та обов'язки, але вона жодним чином не підпорядкована лікарю. Хоча медсестра й працює в мультидисциплінарній команді, але обов'язки кожного там чітко визначені. Це — самостійна, виокремлена штатна посада. Більше того, лікар дослухається до її порад

міти специфіку лікувального процесу, ставити перед собою завдання й виконувати їх у відповідних часових рамках. Медична сестра проводить психокорекцію пацієнта — розповідає про його хворобу, її ознаки, як діагностувати захворювання та що робити у критичних випадках. Вона організовує заняття з індивідуальної та групової психотерапії, заняття з йоги, тренінги соціальних навиків, зокрема, поведінки у громадському транспорті, святкування дня народження та інші заняття. Доволі багато часу приділено спорту та здоровому харчуванню, а також проведенню сімейних семінарів.

Що найбільше подивувало? Я намагалася відшукати процедурний кабінет. Але, як з'ясувалося, у клініці його просто немає. Бо внутріартеріальних введень та ін'єкцій там пацієнтам не проводять. Якщо людина перебуває у гострому стані, то їй спочатку пропонують таблетовані препарати, а якщо вона відмовляється, то вже тоді викликають «важку артилерію». Натискають тривожну кнопку, за лічені секунди прибувають спеціалісти мультидисциплінарної команди та проводять втручання. Варто зауважити, що їхні функції чітко розподілені, тобто один тримає ватку зі спиртом, інший набирає ліки у шприц, а вже наступний проводить цю процедуру.

Також мали змогу відстежити маршрут пацієнта, розпочинаючи з триажного центру, тобто приймального відділення, в якому розподіляють пацієнтів в інші відділення або ж для надання амбулаторної допомоги. Поруч розташовано дві окремі палати для того, щоб надати допомогу пацієнтам у гострому стані. Здивувало те, що у цьому центрі черговий спеціаліст не заповнює жодної документації, історію хвороби започатковують безпосередньо в тому відділенні, куди доправляють хворого. Дивує й те, що під час шпиталізації хворого не проводять звичних у нас досліджень крові, сечі, УЗД-діагностики чи флюорографії. А навіщо, коли у пацієнта психологічні проблеми?

Коли ми повернулися зі стажування, то поділилися враженнями від перебування в швейцарській клініці з лікарями та молодшими медичними спеціалістами на медичній раді. Зокрема, було продемонстровано ефективність методів психотерапевтичного впливу, обговорили шляхи застосування набутого досвіду в лікуванні пацієнтів Тернопільської психоневрологічної лікарні. Дещо з побаченого вже впровадили у практичну діяльність.

Надія ФАРІЙОН,
заступник головного лікаря з медсестринства обласної психоневрологічної лікарні, голова Асоціації медичних сестер області

чи настанов, бо вона 24 години працює з пацієнтом і доносить до нього всю інформацію про хворого. Це — партнер, а не помічник лікаря, людина, без якої не можна розпочати лікувальний процес. І її там шанують, поважають. У швейцарців, як і в нас, ступенева освіта. Тобто бакалавр може з часом підвищувати свою кваліфікацію, отримавши ступінь магістра з поглиблених досліджень чи магістра наукового догляду. Фахівці із сертифікатом вищого рівня чи дипломом вищого рівня з поглибленими дослідженнями займають у клініці вже вищі посади, скажімо, директора з медсестринства (це наша головна медсестра лікарні), або можуть керувати відділенням чи займатися у відділеннях виокремлену посаду науковця. Ця людина спостерігає за пацієнтом, щось занотовує під час того, як спеціалісти з догляду проводять психотерапевтичні тренінги чи будь-яку іншу психореабілітацію, а згодом, проаналізувавши, дає свої рекомендації та висновки щодо подальшого лікування. Тобто це окрема спеціальність і цей фахівець отримує вищу зарплатню, працюючи у відділенні.

Що вимагають від спеціалістів з догляду? Бути компетентними у своїй сфері, розуміти особливості відділення та вміти самостійно приймати рішення, розу-

ВЛАДИСЛАВ КОЛЕСНИК: «З УСІХ ДИСЦИПЛІН МЕНІ НАЙБІЛЬШЕ ДО ДУШІ ХІРУРГІЧНА СТОМАТОЛОГІЯ»

Владислав Колесник – студент 4 курсу стоматологічного факультету, заступник голови студентського парламенту. Про студентське самоврядування як школу лідерства, навчання та улюблену галузь медицини – стоматологію, в якій прагне себе зреалізувати, хлопець розповів в інтерв'ю «Медичній академії».

– Ви вперше увійшли до складу студпарламенту?

– Так, це моя перша каденція. Раніше я не вирізнявся громадською активністю та мало цікавився студентським самоврядуванням. Проте мої погляди змінилися. Університет за роки навчання став для мене другою домівкою, і я маю велике бажання працювати, щоб сприяти об'єднанню молоді навколо начального процесу, дозвілля, спорту, відпочинку. Є велика кількість цікавих студентських проєктів та ініціатив, які важливо підтримати.

– Ви обрали спеціальність «стоматологія», а для навчання – ТДМУ.

– Навчаюся в ТДМУ, бо це один з провідних закладів вищої освіти в Україні. До вступу в університет закінчив Шепетівське медичне училище за спеціальністю «стоматологія», отримав кваліфікацію «зубний гігієніст» і вирішив здобувати вищу медичну освіту. Батьки мене підтримали. Я успішно склав тестовий іспит з біології і, маючи освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, вступив на 2 курс стоматологічного факультету ТДМУ.

– А де мешкають ваші батьки?

– На Рівненщині, в селі Оженин Острозького району. В школі мені були цікаві гуманітарні науки. Спочатку своє майбутнє я пов'язував з юриспруденцією, пізніше збирався здобувати вищу богословську освіту у Львівській духовній семінарії. Та найбільшим моїм захопленням стала медицина й після 9 класу я вступив до Шепетівського медичного училища. Там були гарні умови для підготовки студентів за спеціальністю «стоматологія». Вчився добре, старанно відпрацьовував практичні навички та на останньому курсі під керівництвом викладача приймав пацієнтів у студентській поліклініці. Стоматологічний відділ університетської клініки ТДМУ – це, звичайно, якісно новий рівень. Пацієнтам тут надають весь спектр стоматологічних послуг. З розповідей колишніх однокурсників, які вступили в інші медичні університети, знаю, що у них немає таких можливостей асистувати лікарю чи виконувати стоматологічні маніпуляції, які є в нас, студентів ТДМУ. І мені дуже приємно, що альма-матер вигідно відрізняється.

– Чи відвідуєте студентський науковий гурток і якщо так, то який?

– На 3 курсі був членом гуртка з патологічної фізіології. Зараз працюю в гуртку із хірургічної стоматології, бо з усіх стоматологічних дисциплін вона мені найбільше до душі. На за-

няттях гуртківці під керівництвом завідувача кафедри хірургічної стоматології, професора Ярослава Петровича Нагірного та викладача, кандидата медичних наук Наталії Ярославівни Ковтун аналізують цікаві клінічні випадки, знайомляться із сучасними методиками проведення операцій на щелепно-лицьовій ділянці, запозичують досвід фахівців. Радий, що професор Я.П. Нагірний, в якого багаторічний досвід роботи саме в сфері щелепно-лицьової хірургії, схвалив тему моєї наукової роботи та погодився бути науковим керівником.

– Яка тема?

– «Травма та біль». Йдеться про комплексний підхід до ліку-

вання травматичного ушкодження щелепно-лицьової ділянки, нейростоматологічні захворювання. Нейростоматологія – дуже цікавий та перспективний розділ медицини, що вивчає неврогенні захворювання обличчя й порожнини рота і межує зі стоматологією, щелепно-лицьовою хірургією, неврологією та нейрохірургією.

– Ви прагнете стати щелепно-лицьовим хірургом і сконцентровані на навчанні. Яка ще вам подобається дисципліна?

– Філософія. Вона, на мій погляд, вивчає єство людини глибше, ніж психологія. Улюблена книга – «По ту сторону добра і зла» Фрідріха Ніцше. Перечитав її не раз. Надзвичайно проникливий філософський твір, де присутній глибокий зміст і є надчим подумати. Захоплююся працями Артура Шопенгауера, Франца Кафки і, зокрема, його останнім, недописаним романом «Замок», творчістю французького письменника, класика екзистенціалізму Жана-Поля Сартра. Дуже подобається поезія Шарля Бодлера й те, як він описує людські емоції, різні сторони буття, його увага до внутрішнього світу особистості.

– Ви читаете літературу, яку цінує весь світ. Чи пишете самі?

– Так, головним чином – вірші. Їх друкував хмельницький літературно-художній альманах «Ліра». Є в моєму літературному доробку кілька повістей, а чотири роки тому замахнувся на роман. Коли є час і натхнення – пишу легко, на одному подиху. Буває ж навпаки, коли про текст і не згадую.

– Бажаю вам, щоб натхнення не закінчувалося.

– Дякую. В ТДМУ навчається багато талановитої молоді й є цікаві проєкти, в яких можна себе зреалізувати. Зокрема, читальна зала університетської бібліотеки – затишне місце не лише для самостійної роботи студентів, а й для проведення літературних заходів, творчих зустрічей. Студентський парламент їх теж ініціюватиме.

– 2018 рік на завершени. Яким він був для вас?

– Плідним і в навчанні, і в громадській роботі. Працюю у студпарламенті, як його представник беру участь в проєкті «Стажування в ОДА», в рамках якого майже 30 юнаків і дівчат віком від 19 до 25 років побачать роботу органів державної влади, так би мовити, зсередини, а також долучаться до роботи команди й втілення спільних ідей, проєктів та ініціатив. Стажування триватиме три місяці та відбуватиметься в кількох управліннях облдержадміністрації, зокрема, і в управлінні охорони здоров'я. Студпарламент має цікаві проєкти й на прийдешній рік, який, упевнений, буде не менш продуктивним.

– Після зимової сесії поїдете додому?

– Лише на кілька днів, потім повернуся до Тернополя, бо почнеться моя виробнича практика у відділенні щелепно-лицьової хірургії університетської лікарні.

– Ваш життєвий принцип?

– Немає нічого неможливого, якщо маєш мету й не шкодуєш зусиль, щоб її досягти. Я прагну стати висококласним фахівцем і навчання в ТДМУ дає мені таку можливість.

Лідія ХМІЛЯР

З НАШОЇ ПОШТИ

УСПІШНОГО ТА ПРОДУКТИВНОГО РОКУ!

Лічені дні залишилися до кінця 2018 року. Яким він був для вас? Чого очікуєте від року наступного? На запитання «Медичної академії» відповідає голова студентського парламенту нашого університету **Романна Павлюк**.

– Рік, що минає, був насичений змінами, несподіванками, розчаруваннями та натхненням, цікавими подіями й зустрічами з новими неймовірними людьми. Я здобула можливість практики в найкращій приватній клініці Туреччини, зайняла посаду голови студентського парламенту та разом з чудовою командою втілила низку важливих проєктів.

У році прийдешньому чекаю добрих новин, цікавих знайомств, нових можливостей для активного розвитку студентського самоврядування та втілення актуальних й цікавих проєктів. Хочу побажати всім продуктивного та успішного навчального року. Буїно мрійте! Та не чекайте нових сторінок у календарі для здійснення ваших мрій та бажань!

ДОБРА СПРАВА

ІНОЗЕМНІ СТУДЕНТИ ТДМУ СТАЛИ ПОМІЧНИКАМИ ВЕЛИКОГО ДАРУВАЛЬНИКА

Новорічні свята – це не лише радість від зустрічі з друзями та рідними, не тільки час відпочинку й віри у диво, це ще й вміння подарувати щастя іншим, підтримка тих, хто опинився у важких життєвих обставинах, хто не має родини. Представники Асоціації студентів Польщі вирішили зробити для дітей-сиріт День Святого Миколая яскравим на емоції та щедрим на подарунки.

Упродовж двох днів команда активістів у складі Домініки Лукасяк, Патрика Мартиновича, Моніки Карч, Зузання Бетков'як, Юстини Охал, Пауліни Пудло, Даміана Лігмана та Хуберта Мікоші збирала кошти та солодощі для вихованців дитячого будинку «Малютка» й підопічних Центру соціально-психологічної реабілітації дітей.

Завдяки дружній підтримці викладачів і студентів ТДМУ було отримано 6502 гривні.

«Ми звернулися до президентів земляцтв з проханням допомогти в зборі коштів. Упродовж двох днів кожен з них приходив і передавав ту чи іншу суму, яку зібрали представни-

ки асоціації. Окрім того, ми щиро вдячні викладачам і працівникам адміністративного корпусу, які приносили багато солодощів. Висловлюю подяку доцентіві кафедри фармако-

логії з клінічною фармакологією Оксани Шевчук, яка залучила чимало кількості українських студентів», – розповів Хуберт Мікоша.

Для потреб дітей з «Малютка» польські студенти придбали підгузки, засоби гігієни, іграшки, таблиці для писання та інше. Все це вони передали керівництву та адміністрації закладу.

Студенти побували і в Центрі соціально-психологічної реабілітації дітей. Вони підготували для тутешніх вихованців 31 подарунок, куди увійшли солодощі, соки та інше. Майбутні медики отримали можливість поспілкуватися з дітьми, зіграти з ними в ігри.

Частину солодощів польські студенти передали для загальноуніверситетської акції «Миколай про тебе не забуде». Другий етап заходу відбудеться після повернення з канікул студентів з Польщі. Під час свого перебування вдома вони збиратимуть іграшки та одяг для вихованців інтернатів. Все це вони також передадуть дітям.

Прес-служба ТДМУ

26 грудня виповнилося 60 років докторові медичних наук, професору, заслуженому працівнику охорони здоров'я України Степанові Йосиповичу Запорожану – хірургу вищої кваліфікації, авторитетному вченому та педагогу, проректору ТДМУ ім. І.Я. Горбачевського з науково-педагогічної та лікувальної роботи. Ювілейна дата – слушна нагода озирнутися на пройдений життєвий шлях, згадати найпам'ятніше, поділитися планами на майбутнє. Степан Йосипович – гість нашої рубрики «Вітальня».

«У РОДИНІ ВСІ З ДІДА-ПРАДІДА – ХЛІБОРОБИ»

– У кожного з нас – власні стежки-дороги в житті. Звідки бере початок ваша життєва стежина? Яким згадується вам дитинство? Юність? Які переломні моменти закарбувалися в пам'яті?

– Я народився в мальовничому селі Богданівка (нині – Синьків), розташованому на лівому березі Дністра, недалеко від райцентру Заліщики. В моїй родині всі з діда-прадіда – хлібороби, працьовиті й дбайливі господарі, які жили з власної мольної праці. Нас, дітей, у батьків було двоє: старша сестра Марія та я. Звідки з'явилося моє захоплення медициною? Велику

успішності. Батьки порадилися з Марією й сестра забрала мене до себе в Тернопіль, де на той час проживала із сім'єю. Тож п'ятий клас закінчував вже в Тернополі. За мірками сільської школи я мав гарні знання, та до стандартів міської не дотягував і спочатку був найслабшим учнем у класі. Однак швидко наздогнав однокласників і школу закінчив з оцінками «відмінно» й двома чотвірками в атестаті (тоді застосовували п'ятибальну систему оцінювання). І в навчанні, і в організації різних культурних заходів був лідером. Відвідував театральний гурток під керівництвом Марії Василівни Козачок – прекрасної вчительки української мови та літератури, яка згодом перейшла на викладацьку роботу, стала відомим науковцем. Марія Василівна прищепи-

(Зліва направо): дідусь – Василь Григорович, мама – Ганна Степанівна, Степан ЗАПОРОЖАН на руках у сестри Марії, батько – Йосип Васильович (1960 р.)

роль зіграв приклад фельдшерки тітки Люсі, яку в селі дуже шанували. Адже вона надавала медичну допомогу і дітям, і дорослим, і навіть пологи приймала, бо тоді функціонували так звані сільські пологові будинки. Пригадую, коли в першому класі вчителі запитували, «хто ким хоче стати» і всі хлопчики хотіли бути космонавтами, я сказав, що «буду вчитися на тьотю Люсю». А ще вплинули поїздки в районну поліклініку на медогляд, що його молодші школярі проходили наприкінці й на початку навчального року. Запамятався запах ліків, і те, як уважно дітей оглядали різні лікарі. Сестра Марія, старша від мене на 10 років, закінчила з відзнакою Кременецьке медичне училище та все життя пропрацювала за фахом: операційною медсестрою в лікарні, фельдшером на Тернопільському автопідприємстві. Приклад сестри, розумниці й дуже доброї, світлої людини, був перед очима та, безумовно, вплинув на мене.

Вчився я в школі на «відмінно», але в 5 класі через хворобу пропустив навчальну чверть, що негативно позначилося на моїй

роль зіграв приклад фельдшерки тітки Люсі, яку в селі дуже шанували. Адже вона надавала медичну допомогу і дітям, і дорослим, і навіть пологи приймала, бо тоді функціонували так звані сільські пологові будинки. Пригадую, коли в першому класі вчителі запитували, «хто ким хоче стати» і всі хлопчики хотіли бути космонавтами, я сказав, що «буду вчитися на тьотю Люсю». А ще вплинули поїздки в районну поліклініку на медогляд, що його молодші школярі проходили наприкінці й на початку навчального року. Запамятався запах ліків, і те, як уважно дітей оглядали різні лікарі. Сестра Марія, старша від мене на 10 років, закінчила з відзнакою Кременецьке медичне училище та все життя пропрацювала за фахом: операційною медсестрою в лікарні, фельдшером на Тернопільському автопідприємстві. Приклад сестри, розумниці й дуже доброї, світлої людини, був перед очима та, безумовно, вплинув на мене.

Степан ЗАПОРОЖАН зі своєю сім'єю: дружиною Ларисою Петрівною, сином Юрієм (на руках), донькою Мирославою (1994 р.)

Професор Степан ЗАПОРОЖАН:

Савків, Володимиром Вихрущем – людьми небуденного таланту. Почав друкуватися в літературному альманасу.

«З ВЕЛИКОЮ ВДЯЧНІСТЮ ЗГАДУЮ СВОЇХ НАСТАВНИКІВ»

– Хірургія – одна з найкращіших ділянок медицини, але ви обрали саме її. Чому?

– На 2 курсі, коли розпочали вивчати клінічні дисципліни, хірургія найбільше припала до душі. Двічі на тиждень разом з хлопцями-однокурсниками приходив в першу міську лікарню, куди швидко привозила ургентних пацієнтів. Допомогали лікарям зупинити кровотечі та накладати шви на рани, транспортували й доглядали хворих. Після 2 курсу пощастило потрапити на практику у відділ нейрохірургії до кандидата медичних наук, доцента, завідувача курсом нейрохірургії Анатолія Андрійовича Скляра. Щоразу, спостерігаючи, як Анатолій Андрійович робить спинномозкову пункцію, я захоплювався чіткою технікою виконання цієї процедури. Пункція була одним з методів діагностики, адже ні комп'ютерної томографії, ні МРТ тоді ще не застосовували. Я вивчив цю хірургічну маніпуляцію в найдрібніших деталях й одного разу попросив: «Довірте мені її зробити». Анатолій Андрійович довірив. Коли ліквор (спинномозкова рідина) почав скапувати в діагностичну пробірку, Анатолій Андрійович мене похвалив, погладив по голові й мовив: «З тебе буде лікар».

З великою вдячністю згадую нині й інших викладачів. Мені пощастило навчатися в професора Михайла Олександровича Ляпіса, світла йому пам'ять. Практичні заняття Михайло Олександрович зазвичай проводив у лікарні, біля ліжка хворого. Був вимогливим, жодних поблажок нікому не давав, з талантом справжнього педагога, захоочу-

пацієнтів з ризиком тромбоемболії в післяопераційний період, завжди використовувати сучасні методи профілактики тромбоемболічних ускладнень.

Студентами 6 курсу в субординатурі ми, по суті, жили в лікарні, маючи щотижня 2-3 чергування та присвячуючи багато часу виходжуванню хворих. Брало також участь в операціях. Одними з найчастіших були опе-

рації з приводу неускладненого гострого апендициту, планової герніотомії з герніопластиком.

рації з приводу неускладненого гострого апендициту, планової герніотомії з герніопластиком.

«ВЧИЛИСЯ МИ ЦІКАВОЇ ПОРИ»

– Що ще запам'яталося з років навчання в Тернопільському медичному університеті (на той час – інституті)?

– Вчилися ми цікавої пори, коли «розвинений соціалізм» у

Шкільний драматичний гурток. Вистава до Шевченківських днів, у ролі поміщика Онупрієнка – Степан ЗАПОРОЖАН (1976 р.)

знав Юрія Теофіловича. Своїм студентам професор Коморовський казав: «Не будьте в житті сліпими кротоми, що залишають після себе купки сиріої землі». Ці його напутні слова я сприйняв як заповідь і дотримуюся її.

Згадуючи студентські роки, розповім про повчальний випадок, що став для мене уроком. На лекції з хірургії вивчали тему «рана та післяопераційні ускладнення» й після заняття в навчальній кімнаті студенти зібралися біля ліжка хворого. Пацієнта три доби тому прооперували з приводу ускладненого гострого апендициту. Операція пройшла успішно й хворий уже міг підніматися та вставати на ноги. І раптом, на наших очах, він помер. Смерть настала від тромбоемболії легеневої артерії. Це мене дуже вразило. Вже працюючи в практичній медицині й знаючи про особливості лікування

країні вже ніби побудували, а обіцяний комунізм ще не настав, хоча нам казали, що ось-ось... І загалом була купа непотрібних, але обов'язкових дисциплін: історія КПРС, політекономія, науковий комунізм. Але я був зосереджений на медичних науках. У вихідні чергував в лікарні, здобуваючи практичні навички й запозичуючи досвід старших колег.

Загалом студентське життя було цікавим, насиченим. На другому році навчання зніціював поїздку до музею-садиби М.І. Пирогова у Вінниці. Та перша екскурсія справила на мене величезне враження й відтоді приїздив сюди не раз. 2010 року студенти ТДМУ, члени наукового гуртка з хірургії, яким я керував, посадили на території музею-садиби саджанець канадського золотистого дуба, що стало подарунком музею з нагоди 200-річчя від дня народження М.І. Пирогова.

«Я ЗВИК БАГАТО ТА ПОСТІЙНО ПРАЦЮВАТИ»

Популярними в роки моєї студентської юності були інститутські вечори відпочинку. Щоб отримати дозвіл на проведення такого заходу, слід було написати сценарій та затвердити його в усіх інстанціях. Насамперед сценарій мав сподобатися куратору або так званому партзакріпленому, потім його розглядало партійне бюро на курсі, а останнє слово було за парткомом інституту. І аж тоді дозволяли збиратися. Як правило, збиралися ми приміщенні спорткомплексу або в їдальні. Вона була на першому поверсі та займала ліву частину холу нинішнього адміністративного корпусу. Вечори зорганізовували не лише ідейно-тематичні, а й літературні, присвячені дню народження того чи іншого відомого письменника, художника, ком-

Естонії – Талліні. В Україні не раз відвідував Вінницю, Чернівці, їздив до Києва на науково-практичні конференції.

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ

– Де після закінчення медінституту розпочали свою трудову діяльність?

– Отримав скерування на роботу лікарем-інтерном в хірургічному відділенні Чортківської центральної районної лікарні.

– Свою першу операцію пригадуєте?

– Так, оперував військового, в якого діагностували пахову килу. Звернувся він за допомогою вчасно, під час хірургічного втручання жодних ускладнень не виникло й пацієнт швидко одужав. Розповім про складніший випадок. Це була операція з приводу кишкової непрохідності на ґрунті раку символічної кишки.

Оперував тоді ще обласний хірург, кандидат медичних наук, доцент Л.Я. Ковальчук, я асистував. Виходжуючи пацієнтку, щодня телефонував Леонідові Якимовичу, інформуючи його про перебіг післяопераційного періоду.

Після інтернатури 1984 року я прийшов на роботу в Шумську районну лікарню, де хірургічним відділенням завідував нині, на жаль, вже покійний Антон Михайлович Горбоніс. Досвідчений фахівець, він став моїм добрим другом і наставником.

На той час нова, збудована за всіма вимогами асептики й антисептики Шумська районна

23 студентська група з доцентом Б.Г. Бугаєм на території першої міської лікарні (1980 р.)

лікарні була, мабуть, найкращою в області. Тут надавали ургентну та планову хірургічну допомогу. Оперували дорослих і дітей, починаючи з дворічного віку. Для планових хірургічних втручань малюків до двох років скеровували в обласну дитячу лікарню, а ургентні операції виконували за участі дитячого хірурга з Тернополя, якого до Шумська доправляли санавіацією. Головним лікарем був Володимир Сергійович Сташин. Людина великої душі й доброго серця, він доклав максимум зусиль, щоб Шумськ отримав нову лікарню. Нас, хірургів, працювало троє: уролог і двоє ортопедів-травматологів. В особливо важких випадках на допомогу районному хірургу викликали колег з області, які, як правило, були працівниками Тернопільського медінституту.

У Шумській районній лікарні я пропрацював три плідні роки. З колективом пощастило. Старші колеги, прекрасні фахівці та порядні, інтелігентні, високоосвічені люди, сприяли моєму професійному зростанню.

– Відтоді минуло чимало часу, але колишні пацієнти, мешканці Шумська, вас пам'ятають й почасти звертаються до вас за фаховою порадою.

Степан ЗАПОРОЖАН під час проходження інтернатури у Чортківській ЦРЛ з лікарями-хірургами (1984 р.)

керівництвом академіка Петра Дмитровича Фоміна. Знання, отримані в клінічній ординатурі, успішно застосовував, працюючи хірургом Тернопільської центральної районної лікарні.

«ОПЕРАЦІЮ ЗАВЕРШИВ ПРИ СВІТЛІ ЛІХТАРЯ»

– Розкажіть про особливо пам'ятні випадки зі своєї хірургічної практики.

– Їх багато. Розповім про ситуацію, що трапилася в центральній районній лікарні. Привезли пацієнта з гострим деструктивним холециститом. Оперувати чоловіка слід було негайно. Та щойно я завершив найскладнішу частину оперативного втручання з видалення жовчного міхура, в операційній зникло світло. Акумулятор теж не працював. Що робити? Анестезіолог перейшов на ручне керування диханням. На щастя, через дорогу від лікарні жив лікар-рентгенолог. Послали до нього санітарку, а лікар вже поспішає їй назустріч з ліхтарем в руці. З вікна своєї квартири він бачив, що в операційній світло горіло й раптом зникло, тож збагнув, що потрібна допомога. Тож операцію я завершив при світлі ліхтаря. Для пацієнта все закінчилося добре, а в мене після пережитого з'явилася не одна сива волосина.

1995 року захистив кандидатську дисертацію на тему

Степан ЗАПОРОЖАН з професором Ніною ТОМАШОВОЮ (1981 р.)

клінічної ординатури при кафедрі хірургії педіатричного факультету НМУ ім. О. Богомольця, яку очолював видатний хірург, вчений, академік Василь Дмитрович Братусь. Підготовка спецклінікоординаторів проводилася згідно з програмою курсу клінічної ординатури за відповідною спеціальністю та з вивченням іноземної мови. Тож французьку опановував разом з іншими курсантами. Навчання поєднував з роботою в центрі надання допомоги хворим з шлунково-кишковими кровотечами Київської клінічної лікарні №12. Спеціалізувався на ускладнених і неускладнених формах виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки, тобто абдомінальній хірургії. Через два роки Василь Дмитрович Братусь запропонував мені вступити до аспірантури. Аспірантом заочної форми навчання розпочав роботу над кандидатською дисертацією під науковим

«Діагностика та лікування рецидивних виразок після органозберігаючих операцій», а ще через шість років мене прийняли на посаду асистента кафедри загальної хірургії ТДМУ (на той час – Тернопільської медичної академії), яку очолював професор Михайло Олександрович Ляпіс. 2011 року відбувся захист моєї докторської дисертації на тему «Оптимізація лікувальної тактики у хворих з виразковими гастроуденальними кровотечами на різних рівнях надання медичної допомоги». Науковим керівником був академік Петро Дмитрович Фомін, якого називають маршалом хірургії. Петро Дмитрович завжди ставився до мене по-батьківськи. Мій рідний батько рано пішов із життя й Петро Дмитрович став для мене тією людиною, з якою я міг порадитися, обговорити важливі професійні та життєві питання.

(Продовження на стор. 8)

У рідній оселі після освячення паски з батьками на Великдень (1998 р.)

позитора. Запрошували цікавих і відомих в області людей, гостей з інших інститутів Тернополя, обласного музичного училища, студентів-іноземців, які навчалися на підготовчих відділеннях Львівського медінституту та університету ім. І.Франка. Традиційно була й друга частина – танці.

Щоб мати можливість частіше комунікувати зі студентами-іноземцями, створили клуб інтернаціональної дружби «Горизонт». Без куратора від парткому, знову ж таки, не обійшлося, але як людина поміркована й розсудлива, він не заважав нам збиратися, щоб слухали пісні знаменитих «Бітлз» чи популярних вокально-інструментальних ансамблів. Згодом нам виділили приміщення в студентській їдальні, ми власноруч у позаурочний час звели перегородки, вставили вікна, двері й облаштувати студентський клуб. Студентом я об'їздив багато міст тодішнього Радянського Союзу. Побував, зокрема, в Каунасі, що в Литві, у столицях Латвії – Ризі,

ПРОФЕСОР СТЕПАН ЗАПОРОЖАН: «Я ЗВИК БАГАТО ТА ПОСТІЙНО ПРАЦЮВАТИ»

(Закінчення. Поч. на стор. 6-7)
Вважаю його своїм вчителем. Унікального таланту хірург, відомий і в Україні, і в світі, академік Національної академії медичних наук і Національної академії наук України, Петро Дмитрович нині завідує кафедрою хірургії №3 Національного медичного університету ім. О. Богомольця й ми підтримуємо дружні, плідні стосунки.

– Кажуть, хірургом треба народитися. Проте досягти професійних висот можна лише в результаті наполегливої, просто шаленої праці.

– Я звик багато й постійно працювати. Опанувавши абдомінальну хірургію, закінчив курси зі спеціалізації «дитяча хірургія» в Києві, сучасним лапароскопічним методом хірургії навчався в одного з провідних дитячих лапароскопічних хірургів, завідувача Житомирської філії кафедри дитячої хірургії НМАПО ім. П.Л. Шупика, професора Петра Степановича Русака.

– Ви захистили докторську дисертацію та наступного року стали професором кафедри загальної хірургії ТДМУ. 2014-го очолили кафедру травматології з комбустіологією. З 2015 року обіймаєте посаду проректора ТДМУ з науково-педагогічної та лікувальної роботи. І, як завжди, консультуєте хворих, оперуєте.

– Виконую планові операції втручання в Тернопільській міській комунальній лікарні швидкої допомоги, де головним лікарем є Ярослав Федорович

Степан ЗАПОРОЖАН – проректор ТДМУ, професор біля дубка, який 2010 року посадили студенти нашого університету на території Національного музею-садиби М.І. Пирогова (2018 р.)

ристуючись нагодою, хочу також висловити свою повагу й подяку за всебічну підтримку завідувачу кафедри загальної хірургії ТДМУ, професору Ігорю Миколайовичу Дейкалу, професору Вікторові Олександровичу Шидловському, професору Петрові Олександровичу Герасимчуку та всім працівникам кафедри.

– Що в переліку ваших пріоритетів на посаді проректора ТДМУ з науково-педагогічної та лікувальної роботи?

– За сприяння ректора ТДМУ, професора М.М. Корди, членів ректорату останнім часом значно поліпшені умови навчання сту-

дентів стоматологічного факультету, закуплено нове навчальне обладнання. Багато зроблено для зміцнення матеріальної бази університетської клініки, клінічних кафедр. 2017 року в університеті створили центр з вивчення Лайм-бореліозу та інших інфекцій, що передають кліщі, й розпочато масштабні дослідження. Великої уваги потребує також організація науково-практичних конференцій, майстер-класів із запрошенням іноземних партнерів. Наш університет втілює також низку добродійних проєктів, покликаних допомогти сиротам і дітям, позбавленим батьківсь-

кого піклування, самотнім літнім людям з категорії соціально незахищених, і це теж один з пріоритетів.

«СІМ'Я БУЛА ТА Є МОЇМ НАДІЙНИМ ТИЛОМ»

– Чим любите займатися на дозвіллі? Як відпочиваєте?

– Пасивно відпочивати не вмію та не люблю. Коли є вільний час, їду на свою малу батьківщину, в село Синьків. Відчуваю духовну потребу помолитися на могилах своїх померлих родичів, поспілкуватися з людьми, яких знаю з дитинства. В рідному селі, де знайома кожна стежка, повертаєшся думками в минуле й наче переосмислюєш все своє життя від початку.

Люблю бувати в Закарпатті. Природа там унікальна. З дружиною, сином і донькою об'їздили весь Хустський, Тячівський райони, близьким серцю став Ужгород. Діти подорожували з нами змалечку. Зараз вони вже дорослі, мають свої сім'ї, тож тепер їздимо на Закарпаття великою родиною.

Охоче відвідую театр. На прем'єрах Тернопільського академі-

чного обласного драматичного театру приємно бачити серед глядачів студентів ТДМУ. Завжди цікавлюся їх реакцією на ту чи іншу виставу, особливо, якщо це вистава за п'єсою класика. Серед улюблених також Львівський національний драматичний театр ім. М. Заньковецької, Національний театр ім. І. Франка. Сумую, що пішов з життя незабутній Богдан Сильвестрович Ступка. Вперше побачив його в фільмі «Білий птах з чорною ознакою» й був вражений до глибини душі. Геніальний актор, неперевершений! Пізніше на обговоренні вистави в Національному театрі ім. І. Франка я познайомився з Богданом Сильвестровичем особисто й відтоді ми не раз зустрічалися, спілкувалися. Видатний митець, видатна людина...

– І ще трохи, Степане Йосиповичу, якщо не заперечуєте, про особисте, про сім'ю. Ваша дружина теж лікар?

дидат економічних наук, доцент Львівської академії друкарства ім. Федорова, мешкає із сім'єю у Львові. Підрастає внучка Христинка, якій вже рік і 4 місяці. Син Юрій – випускник ТНЕУ, працює за фахом.

– Тобто ви в сім'ї – єдиний медик?

– Наразі так. Син у дитинстві тривалий час хотів бути лікарем. Йому пошили білий медичний халат, який він одягав, коли приходив до мене в лікарню. В Юрія дуже позитивна енергетика, він добрий, співчутливий і міг би стати гарним лікарем, але обрав іншу професію, яка йому подобається більше, і я поважаю вибір сина.

– Чи залишається у вашому житті місце для літературної творчості?

– Пишу коли є час і потреба вилити власні емоції, роздуми на папір.

– Ваше кредо?

У гостях в академіка Василя Дмитровича Братуся з гуртківцями (2005 р.)

– Сім'я була й є моїм надійним тилом. Дружина Лариса свого часу закінчила Тернопільський національний економічний університет. У Східноєвропейському національному університеті ім. Лесі Українки здобула другу вищу освіту. Кандидат географічних наук, доцент кафедри управління персоналом і регіональної економіки ТНЕУ. Познайомилися ще студентами. І з 1982 року, відколи побралися, живемо в мирі й злагоді. Виростили двох дітей. Донька Мирослава – кан-

– Воно просте: бути чесним, порядним, бути професіоналом своєї справи. Якщо ці три риси є в людини, тоді вона може залишити слід, а не послід після себе.

– Друзі й колеги, рідні і близькі вітають вас з днем народження. Ювілей – подія важлива, але це лише віха у вашій багатогранній діяльності лікаря, науковця, педагога. Здоров'я вам міцного, Степане Йосиповичу, наснаги й усіляких гараздів!

Лідія ХМІЛЯР

Степан ЗАПОРОЖАН з колегою – урологом В.Й. Вітруком під час роботи у Шумській ЦРЛ (1986 р.)

Чайківський, а Дмитро Васильович Осадчук очолює хірургічне відділення. Прекрасні фахівці! Ко-

дентів стоматологічного факультету, закуплено нове навчальне обладнання. Багато зроблено для

26 грудня виповнилося 60 років проректорові з науково-педагогічної та лікувальної роботи, професору кафедри загальної хірургії ТДМУ Степанові Йосиповичу ЗАПОРОЖАНУ.

Вельмишановний Степане Йосиповичу! Сердечно вітаємо Вас із 60-літтям!

У стінах університету Ви здобули вищу медичну освіту, а згодом, після 18 років практичної хірургічної роботи, клінічної ординатури та аспірантури у Національному медичному універ-

ситеті імені О.О.Богомольця, захисту кандидатської дисертації, успішно пройшли 17-літній трудовий шлях асистента, доцента, професора кафедри загальної хірургії, деякий час за виробничою необхідністю очолювали кафедру травматології з комбустіологією та кафедру дитячої хірургії з травматологією та ортопедією, а останні майже чотири роки обіймаєте посаду проректора з науково-педагогічної та лікувальної роботи, професора кафедри загальної хірургії. Впродовж восьми років Ви очолювали за сумісництвом підготов-

че відділення для іноземних громадян.

Колектив університету глибоко поважає й щиро шанує Вас як одного з талановитих випускників другого покоління, відомого в Україні вченого, висококваліфікованого клініциста-хірурга, досвідченого педагога та вихователя студентської молоді за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків.

Особливо цінуємо Ваш організаторський талант, вміння працювати з людьми, ініціативність,

наполегливість у досягненні поставленої мети.

Ваша професійна та громадська діяльність відзначені почесним званням «Заслужений працівник охорони здоров'я України», грамотами й подяками ректора університету.

Ваші порядність, працелюбність, інтелігентність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслужують найвищої оцінки і є прикладом для наслідування новими поколіннями студентів, молодих лікарів, науковців і викладачів.

Бажаємо Вам, вельмишановний

Степане Йосиповичу, міцного здоров'я, невичерпного творчого натхнення, нових успіхів у Вашій благородній діяльності, добробуту, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, довгих років радісного та щасливого життя.

Нехай добром наповнюється хата,

Достатком, щирістю і сонячним теплом,

Хай буде вірних друзів в ній багато,

Прихильна доля огорта крилом!
Ректорат і профком ТДМУ імені І.Я. Горбачевського

ОТРИМАЛА ПРОФЕСОР ПРЕСТИЖНУ НАГОРОДУ

У Національній академії наук України відбувся всеукраїнський захід Міжнародного академічного рейтингу «Золота фортуна» (м. Київ). У такий спосіб НАН вшановує заслуги видатних особистостей та організацій у понад 30 країнах світу. До складу секретаріату президії входять президенти національних і королівських академії наук 29 країн світу. Нині номінантами рейтингу є громадяни 43 країн.

Цьогорічне нагородження відбулося з нагоди поважного ювілею Національної академії наук України — 100-річчя її діяльності.

Обранці рейтингу — це люди, які заслуговують найвищої пошани та відзнак за свої досягнення у різних галузях діяльності: науці, медицині, культурі, освіті тощо. Метою урочистого заходу є відзначення тих особистостей, які своєю працею, завзяттям, наполегливістю зробили вагомий внесок у зміцнення української держави та здобули суспільне визнання.

Світлана Геряк — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри акушерства та гінекології №2 ТДМУ — була відзначена Національною академією наук

Світлана ГЕРЯК — професор ТДМУ

України медаллю «Трудова слава» II ступеня в номінації «За вагомий внесок у справу розвитку медичної галузі України та високий професіоналізм». Вона є автором понад 200 наукових публікацій, у тому числі підручників і монографій, фахівець своєї справи, яка своїми здобутками сприяє процвітанню та визнанню нашої держави у світі.

Нагороду Світлані Миколаївні вручив перший віце-президент НАН України, академік НАН України Антон Григорович Наумоєць.

ВІДБУЛАСЯ КОНФЕРЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

У ТДМУ відбулася конференція студентів. Одним з перших питань порядку денного було затвердження «Положення про студентське самоврядування мешканців гуртожитків студентського містечка».

До слова, відразу після заходу відбулося засідання студентської ради студмістечка, під час якого обрали голову та заступників. Очолив цей орган самоврядування студент стоматологічного факультету Максим Каліш, його заступниками стали також представники стоматологічного факультету — Станіслав Сірко та Олександр Напханюк.

Під час конференції студентський парламент ТДМУ прозвітував про свою роботу за жовтень та листопад.

Делегати зібрання проголосували за об'єднання секторів науки та освіти в єдиний сектор освіти та науки, а також за створення сектора іноземних студентів.

ЯК ФОРМУВАТИ ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ

На кафедрі педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін ТДМУ відбулася регіональна науково-практична конференція «Компетентнісний підхід у гуманітарній підготовці майбутніх фахівців медичної галузі».

Завідувач кафедри, професор Ірина Мельничук наголосила на важливості компетентнісного

жах дисципліни «Демократія: від теорії до практики» на прикладі студентських творчих робіт «Стоп насильству над дітьми», «Запобігання підлітковому алкоголізму», «Віра в майбутнє дітей-сиріт», які підготували українські студенти, а також «Prevention child abuse», «Hygiene committee», «Future leaders organization», підготовлених іноземними студентами.

Доцент Леонід Кравчук виступив з доповіддю про формуван-

СВЯТКОВІ ІНІЦІАТИВИ

Щороку в Тернопільському державному медичному університеті імені І.Горбачевського напередодні новорічно-різдвяних свят з ініціативи адміністрації та профкому вишу зорганізують чимало святкових і добродійних акцій.

До дня Святого Миколая дітей працівників і студентів університету запросили на «Новорічну казку». Профспілковий комітет придбав квитки на виставу в Тернопільському драматичному театрі ім. Тараса Шевченка. Отже, малеча змогла побувати на святковому дійстві разом з батьками. Після перегляду постановки дитвора отримала подарунки з рук Святого Миколая та його помічників у фойє театру.

У переддень Св. Миколая 26 круглих сиріт (студентів соціально незахищеної категорії) отримали солодкі подарунки та грошову допомогу. Голова профспілкового комітету Тернопіль-

ського медуніверситету привітав їх з прийдешнім святом, а члени профспілки побажали їм здоров'я, успіхів у сесії, щоб Святий Миколай не забував їх протягом усього року.

підходу в контексті викладання гуманітарних і суспільних дисциплін, які сприяють формуванню світогляду студентів як громадян та майбутніх медиків.

Про формування професійної компетентності засобами дистанційного навчання розповів доцент Олег Пилипишин.

Доцент Надія Гуменна та викладач Наталя Калинюк виступили з доповідями про особливості

національної свідомості та компетентності у студентів-медиків у процесі вивчення історії Тернопільщини.

Основні проблеми застосування компетентнісного підходу в медичних закладах вищої освіти репрезентував доцент Михайло Сопіга.

Специфіку психологічного підходу в гуманітарній компетентності майбутніх лікарів охарак-

формування правової компетентності студентів, зокрема, інформували про медичну реформу в Україні та законодавчі зміни щодо запобігання домашньому насильству.

Доцент Сергій Бондаренко охарактеризував інноваційні методи викладання дисципліни «Історія України та української культури», що сприяють формуванню історичної компетентності студентів.

Доцент Ольга Христенко проілюструвала застосування компетентнісного підходу шляхом підготовки соціальних проектів у ме-

теризувала в своїй доповіді викладач Юлія Починюк.

Загалом результати досліджень з проблематики компетентнісного підходу в медичній освіті представлені у збірці тез конференції, до якої також ввійшли розвідки науковців з Києва, Кам'янець-Подільського, Херсона, Одеси, Рівного, Харкова, Івано-Франківська, Львова, Черкас, Вінниці, Кривого Рогу, Ужгорода, Запоріжжя та Тернополя.

Інформацію надала кафедра педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін

4 січня відзначатиме ювілейний день народження ветеран ТДМУ Дарія Ярославівна БОГУН.

Вельмишановна Даріє Ярославівно! Сердечно вітаємо Вас з ювілейним днем народження!

Після закінчення Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, 26 років роботи за фахом, у стінах Тернопільського державного медичного університету імені І.Я.Горбачевського Ви успішно пройшли понад 12-літній трудовий шлях: спочатку помічниця ректора, а останні 11 років – заступника ректора з видавничих питань, очільника університетського видавництва «Укрмедкнига» – одного з найважливіших підрозділів нашого навчального закладу.

Колектив університету глибоко поважає й щиро шанує Вас як висококваліфікованого фахівця за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків.

Особливо цінуємо Ваш внесок в організацію та становлення видавництва «Укрмедкнига», Ваш великий досвід, організаторський талант, ініціативність, вміння працювати з людьми.

Ваші порядність, працелюбність, пунктуальність, інтелігентність, жіноча чарівність, прагнення робити добро заслужують найвищої оцінки та є прикладом для наслідування молодими працівниками.

Бажаємо Вам, вельмишановна Даріє Ярославівно, міцного здоров'я, невичерпного життєвого оптимізму, добробуту, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, активного та щасливого довголіття.

Нехай здоров'я, радість і достаток Сипляться, немов вишневій цвіт, Хай малює доля з буднів свято І дарує Вам багато літ!

Ректорат і профком ТДМУ імені І.Я. Горбачевського

7 січня відзначатиме ювілейний день народження асистент кафедри управління та економіки фармації з технологією ліків ТДМУ Ростислава Василівна ШЕВЧУК.

Вельмишановна Ростиславо Василівно! Сердечно вітаємо Вас з ювілейним днем народження!

Після закінчення фармацевтичного факультету Львівського медінституту, 23 років практичної роботи за фахом, у стінах Тернопільського державного медичного університету імені Івана Горбачевського Ви успішно пройшли понад 14-літній трудовий шлях асистента: спочатку кафедри фармацевтичних дисциплін, згодом – кафедри управління та економіки фармації з технологією ліків.

Глибоко поважаємо й щиро шануємо Вас як науковця, досвідченого педагога та вихователя студентської молоді за багаторічну невтомну працю, високий про-

фесіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків.

Ваші порядність, працелюбність, інтелігентність, жіночність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслу-

жують найвищої оцінки та є прикладом для наслідування новими поколіннями студентів, молодих лікарів і викладачів.

Бажаємо Вам, вельмишановна Ростиславо Василівно, міцного здоров'я, невичерпного творчого натхнення, нових успіхів у Вашій благородній діяльності, добробуту, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, довгих років радісного та щасливого життя.

Хай злагода буде, хай буде любов, Хай тисячу раз повторяться знов Хороші, святкові і пам'ятні дні, Хай сонце всміхається Вам у житті!

Ректорат і профком ТДМУ імені І.Я. Горбачевського

1 січня відзначатиме ювілейний день народження ветеран ТДМУ Розалія Степанівна БІБІК.

Вельмишановна Розаліє Степанівно! Сердечно вітаємо Вас з ювілейним днем народження!

Після закінчення Івано-Франківського медучилища, кількох років роботи за фахом, у стінах Тернопільського державного медичного університету Ви успішно пройшли 32-літній трудовий шлях лаборанта кафедри шпитальної терапії, виконували одну з найважливіших ділянок роботи – організаційне забезпечення навчального процесу, проведення висококваліфікованих наукових досліджень.

Глибоко поважаємо й щиро шануємо Вас за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових обов'язків.

Ваша професійна та громадська

діяльність відзначені медаллю «Ветеран праці», грамотами й подяками ректора інституту.

Ваші порядність, працелюбність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслужують найвищої оцінки та є прикладом для наслідування.

Бажаємо Вам, вельмишановна Розаліє Степанівно, доброго здоров'я, невичерпного життєвого оптимізму, добробуту, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, щасливого довголіття.

Бажаємо щастя, здоров'я і сили, Щоб довгі літа плечей не схиляли, Щоб спокій і мир панували на світі, Щоб радість знайшли Ви в онуках і дітях!

Ректорат і профком ТДМУ імені І.Я. Горбачевського

5 січня відзначатиме ювілейний день народження завідувач відділу бібліотеки ТДМУ Євгенія Савеліївна ДЕМКІВ.

Вельмишановна Євгеніє Савеліївно! Сердечно вітаємо Вас з ювілейним днем народження!

Після закінчення Терновлянського культосвітнього училища, 10 років роботи за фахом, у стінах Тернопільського державного медичного університету Ви успішно пройшли 33-літній трудовий шлях завідувача відділу одного з найважливіших підрозділів нашого навчального закладу – бібліотеки, стали провідним фахівцем.

Глибоко поважаємо й щиро шануємо Вас за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків.

Ваша професійна й громадська діяльність відзначені грамотою обласної

державної адміністрації, грамотами та подяками ректора університету.

Ваші порядність, працелюбність, пунктуальність, інтелігентність, людяність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслужують найвищої оцінки та є прикладом для наслідування.

Бажаємо Вам, вельмишановна Євгеніє Савеліївно, доброго здоров'я, невичерпного життєвого оптимізму, нових успіхів у Вашій благородній діяльності, добробуту, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, активного та щасливого довголіття.

Хай стелиться життя розмаєм І хилить щастя повен цвіт, Ми від душі бажаєм Здоров'я міцного і многая літ!

Ректорат і профком ТДМУ імені І.Я. Горбачевського

ЗАПРОСИЛИ НА УКРАЇНСЬКІ ВЕЧОРНИЦІ

Свято в стилі українських народних вечорниць zorganizували студенти Тернопільського державного медичного університету імені І.Я.Горбачевського. Майбутнім лікарям вдалося не лише відтворити колорит вечорниць, а й створити відповідний настрій. До оргкомітету заходу увійшли Софія Копитчак, Марія Чумадевська, Захар Онищук.

Розпочався вечір з театралізованої постановки твору Григорія Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці». Режисером цього дійства стала Марія Чумадевська. Актори не лише вправно відтворили характери своїх персонажів, а й майстерно танцювали.

Роль Одарки (мати) виконала Ольга Половчук, Прокипа – Захар Онищук, Олексія – Роман Тарасюк, Уляни – Яна Грунтен-

ко, Стецька – Ярослав Тронц, солдата – Олег Кузів.

У виставу було вкраплено два танці – «Вінок» та «Весілля». Танець «Вінок» виконали Софія

Копитчак, Катерина Дзюба, Мирослава Кравчук, Вікторія Вайдич, Яна Кіраль, Яна Грунтенко, Анастасія Лиса, Ольга Кравців. До танцювальної композиції

«Весілля» залучили всіх акторів вистави, а також Катерину Дзюбу, Софію Копитчак, Мирославу Кравчук, Вікторію Вайдич, Анастасію Лису, Святослава Кундєуса, Василя Матвіїшина.

Після вистави всі бажаючі мали можливість взяти участь у традиційних забавах, які були на

Андріївських вечорницях. Хлопці бралися відкусити шматок калити, дівчата ворожили на судженого. Крім того, організатори дійства влаштували майстер-клас з народних українських танців і пригощали гостей смаколиками.

Яніна ЧАЙКІВСЬКА

ТРАДИЦІЇ

КОНСУЛЬТАЦІЯ

ХТО В НАЙБІЛЬШІЙ НЕБЕЗПЕЦІ ЗАХВОРИТИ НА КІР

Кір – висококонтагіозна інфекційна хвороба, яка викликана РНК-вмісним вірусом сімейства *Paramyxoviridae*, клінічно проявляється гарячкою, кашлем, нежиттю, кон'юнктивітом, змінами на слизових оболонках і висипом на шкірі.

За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України (20 листопада), на кір захворіли 1 855 людей – 548 дорослих і 1 307 дітей. З початку року на кір захворіло 39 952 особи (15 151 дорослий і 24 801 дитина), а від ускладнень кору померло 15 (4 дорослих і 11 дітей) пацієнтів. Вочевидь, що кір здебільшого вражає саме дітей, але суттєве зростання показника захворюваності спостерігається й серед дорослих людей. На жаль, реєструють і смертність від кору у світі, до того ж частіше серед дітей раннього віку та дорослих. Це обумовлює підвищену увагу не лише медиків, але й населення, адже цій інфекції можна запобігти вчасною й повною вакцинацією.

Хто є в найбільшій небезпеці захворіти на кір?

Це діти та дорослі, які не отримали (або не в повному обсязі) вакцинації від кору. Сприятливості до цього захворювання не залежить від віку. Виняток складають діти перших трьох місяців життя, які народилися від матерів, що мають протикоровий імунітет.

Як людина може інфікуватися вірусом кору?

Вірус кору у зовнішньому середовищі є малостійкий (гине до 2 годин), але основним шляхом поширення є повітряно-краплинний від хворої людини. Пацієнт стає заразним за чотири дні до появи симптомів і протягом чотирьох днів після появи висипу.

Як запідозрити кір у дитини?

Для кору властивим є кілька послідовних періодів хвороби. А саме інкубаційний період (присутність вірусу в організмі не супроводжується клінічними симптомами) тривалістю 9-17 днів. Відтак – катаральний період (3-4 дні), коли з'являються підвищення температури тіла до 38-39° С, рясні виділення з носа, нав'язливий кашель, почервоніння слизових оболонок очей (кон'юнктивіт або склерит), світлобоязнь. У періоді висипань (з п'ятого дня хвороби) з'являється дрібно- або середньоплямистий висип на шкірі, який має свої закономірності. Надалі висип перетворюється в пігментовані плями (період пігментації – триває до трьох тижнів). Очевидним є те, що в перші два періоди кір має багато схожих ознак з іншими гострими вірусними інфекціями дихальних шляхів, ця обставина ускладнює діагностику.

Які ж перші симптоми кору?

Спершу слід зазначити, що з часу занедужання дитини лікар спроможний виявити симптоми, характерні для кору ще до появи типового висипу. В катаральному періоді при огляді ротової порожнини виявляють виразне почервоніння та набряк слизової оболонки рота й м'якого піднебіння, з'являється енантема та прикметні для кору білуваті плями на слизовій оболонці щік (плями Бельського-Філатова-Копліка). Останні виявляють ще до появи висипань, що дає можливість лікарю вчасно не лише діагностувати кір, але й зменшити його поширеність.

Якщо за допомогою звертаються лише тоді, коли має місце висип (переважно – це п'ятий день хвороби; інколи висип з'яв-

ляється на третій-шостий день з часу захворювання), то це все одно потребує ретельного огляду та визначення причини його появи. Лікар за результатами огляду встановить характерні ознаки змін на шкірі: висип яскраво червоний (еритематозний), рясний, множинний, почасті зливається між собою; має почерговість висипань: перший день – на обличчі, але почасті перші висипання з'являються саме за

вухами; другий день – на тулубі та плечах; на третій день висип сягає рук і ніг людини. Властивим є і те, що, попри появу висипу, спостерігається подальше підвищення температури тіла у хворого. Однак у дорослих пацієнтів поява висипу не завжди має таку почерговість і він може поширюватися на все тіло швидко. Водночас почервоніння та набряк слизових оболонок стають виразнішими, рясні виділення з носа стають густими. Характерні плями Бельського-Філатова-Копліка зникають на перший-другий день з часу висипу.

Як себе вести у випадку підозри на кір?

Якщо захворіла дитина чи доросла людина (принаймні вже є підвищення температури тіла), необхідно залишатися вдома й викликати лікаря. Оскільки кір

має високу здатність до поширення, своєчасна ізоляція має дуже вагомий значення.

Звертаємо увагу на те, якщо присутні загрози для життя симптоми (судоми, блювання, втрата свідомості, відмова від пиття, пронос, крововиливи в шкіру чи слизові оболонки), необхідно відразу викликати бригаду невідкладної медицини.

Хворого треба вкласти до ліжка, забезпечити часте тепле пиття, при високій температурі застосувати жарознижуючі препарати. Надзвичайно важливо регулярно оглядати шкіру та слизові оболонки, щоб не упустити появу висипу. Всі решта лікувальні призначення робить лише лікар.

Лікування кору проводять у стаціонарі?

Люди, які захворіли на кір, зважаючи на тяжкість його перебігу в конкретному випадку, вік хворого, ускладнення, присутні хронічні захворювання – потребують шпиталізації до стаціонару. Легкі та неускладнені форми кору можуть бути лікованими в домашніх умовах, під спостереженням лікаря.

Якого лікування потребує кір?

Специфічного лікування кору немає. Лікар бере до уваги виразність симптомів і тяжкість стану хворого, його супутню патологію та обирає склад симптоматичної терапії.

У кого частіше та які ускладнення виникають в разі кору?

Ускладнення кору виникають майже у 30% випадків. Ризик ускладнень вищий у дітей віком до п'яти років і в дорослих віком понад 20 років.

Ускладнення виникають внаслідок

док дії безпосередньо вірусу кору або можуть бути вторинними бактеріальними. При цьому ускладнення виникають з боку різних систем: дихальної (пневмонія, ларингіт, бронхіт), травної (стоматит, ентерит, коліт), нервової системи (енцефаліт, менінгоенцефаліт), органу зору (кон'юнктивіт, блефарит, склерит) чи слуху (отит, мастоїдит). Найчастішими ускладненнями є пневмонія, але найбільш тяжким – ураження центральної нервової системи.

До групи підвищеного ризику захворіти на кір входять?

Люди, які не мають вакцинації від кору. Згідно з чинним Національним календарем щеплень вакцинацію проводять дітям з 1-річного віку, необхідною є подальше ревакцинація. Саме охоплення двома щепленнями не менше 95% дітей є вагомим у зниженні поширеності кору серед населення. На жаль, антивакцинальна практика попередніх років, коли в засобах масової інформації було багато низькопрофесійних, неперевіраних даних, сформували у батьків почуття страху до вакцинації, не сприяли формуванню прихильності та розумінню вчасного належного протипісляінфекційного захисту для дитини. Проте, слід зазначити, що вакцинальна культура та прихильність батьків до щеплень суттєво покращилися останнім часом, що є дуже добре.

Як поводитися тим, хто був у контакті з хворим на кір?

Постконтактна профілактика у людей, які не отримували щеплення, може бути проведена у двох формах (активна чи пасивна). Екстрену активну імунопрофілактику здійснюють введенням корової вакцини протягом перших 72 годин після контакту з хворим на кір. Екстрену пасивну профілактику проводять введенням людського імуноглобуліну не пізніше п'ятого дня з часу контакту. Звертаю увагу, що засіб постконтактної профілактики визначає лише лікар.

Наталія БАНАДИГА, завідувач кафедри педіатрії навчально-наукового інституту післядипломної освіти ТДМУ, професор

АКЦІЯ

УЧИЛИ ТЕРНОПІЛЬСЬКИХ ШКОЛЯРІВ ДОВІРЯТИ ЛІКАРЯМ

Волонтерська діяльність студентів Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського є візиткою вишу впродовж багатьох років. У формі безкорисливого служіння людям майбутні медики вчаться бути милосердними та співчутливими до своїх пацієнтів.

Студенти третього курсу медичного факультету зорганізували акцію «Teddy Hospital», під час якої відвідали школярів другого класу Тернопільського навчально-виховного

комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-медичний лицей № 15».

Основним завданням заходу було навчити дітей не боятися лікарів, а навпаки – довіряти та покладатися на них.

У малечі була можливість відчувати себе справжніми лікарями. Маленькі школярі навчилися слухати серцеві ритми, легеневі хрипи, а також кожен спробував робити ін'єкції. Акцію зорганізували Юлія Валігура, Анастасія Бойко, Ярина Степанюк, Ірина Землячик, Ірина Козоріз.

Прес-служба ТДМУ

СПІВЧУТТЯ

Ректорат, профком, працівники та студенти ТДМУ імені І.Я. Горбачевського висловлюють глибоке співчуття завідувачу кафедри неврології, службовому діячу науки і техніки України, професору Шкробот Світлані Іванівні з приводу смерті її мами Ганни Артемівни.

Вічна пам'ять

Ректорат, профком, працівники та студенти ТДМУ імені І.Я. Горбачевського глибоко сумують з приводу смерті ветерана університету, колишнього старшого викладача кафедри іноземних мов

Елеонори Павлівни
МОГИЛЕВСЬКОЇ

та висловлюють щирі співчуття рідним і близьким покійної.

24.06.1929–12.12.2018

Постановка

**ПРЕДСТАВИЛИ
КОМЕДІЙНУ ВИСТАВУ
ПРО СТОСУНКИ**

Учасники театральної студії «Арт-драма», яка вже кілька років діє в Тернопільському державному медичному уні-

верситеті імені І.Горбачевського, потішили шанувальників драматичного мистецтва новою постановкою. Цього разу наші студенти підготували комедію «У всьо-

над тим, як потрібно будувати стосунки. Зрештою, наприкінці всіх очікував хепі-енд. Тещу Раїсу Андріївну зіграла Мар'яна Варварук, її доньку

Віру — Ірина Хом'як, Константина — Ігор Василюк. Веселу вдачу та жіночність Аліси відтворила Ірина Мошак. Бармена зіграв Валентин Богомолов, подругу Віри Наталю — Софія Онищук, ще одну подругу Маргариту — Лілія Бабій, роль Алли — Діана Кошовська. Неперевершеними були й хлопці — Ігор Семчишин у ролі Богдана, Мохамед Собхі, який створив образ Юри, Захар Онищук, який зіграв музиканта.

Прес-служба ТДМУ

му винен гороскоп» за однойменним твором сучасної авторки Наталії Максимчук. Режисер-постановник вистави — керівник студії Христина Гуменюк.

П'єса захоплює актуальністю проблематики, яка турбує всіх — взаємини між батьками та дітьми, стосунки у сім'ї між чоловіком і дружиною, пошук особистого щастя. Студентам вдалося відтворити специфіку емоційного трикутника: теща, неофіційний зять і донька — територія боротьби й пошуку шляхів до порозумін-

Редакція газети «Медична академія» щиро вітає Вас, шановні читачі, з Новим, 2019 роком.

Зичимо Вам щастя, міцного здоров'я, добра, успіхів і життєрадісності! Нехай прийдешній рік виправдає Ваші сподівання й прагнення, здійснив Ваші мрії та втілить Ваші задуми, принесе добробут і злагоду до Ваших осель! З Новим, 2019 роком! Слава Україні! Героям слава!

Відповіді у наступному числі газети

СКАНВОРД

1. Велике християнське свято	2. Різдвяна пісня	3. Посланець Всевишнього	4. Фрукт розбрату	5.	6. Обрядова новорічна пісня
8. Різдвяне дійство	9. Апостол	10. Лижко	11. Лічба	12. Авто на замовлення	13. Місто народження Ісуса
14. Оповідний рід літератури	15. Казкова країна	16. Житло українців	17.	18. Дорогівка до місця народження Ісуса	19. Автор картини
21. Укр. народна казка	22. «...і земля нічи торжествують»	23. Частина доби	24. Ароматична смола	25. Нижня частина предмета	26. Бар'єр уздовж авансцени
27. Мариво	28. Посудина для квітів	29. Риболовне знаряддя	30. Хоч... на голові теши	31. Тягар, багаж	32. Укр. літак
33. Зрошувальний канал	34. Запашна олія	35. Країна, де є Вавилон	36. Місце народження Ісуса	37. Заключне слово молитви	38. Нота
39. «Ой радіюся, земле... Божий народився»	40. Націонал. олімпійський комітет	41. Представник етнографічної групи українців	42. «Зброя» бджіл	43. Дятлоподібний птах	44. Хім. елемент
45. Циліндричний стержень	46. Укр. танець	47. Німб	48. В'єтнамська копійка	49. Скарбниця	50. Кухар на кораблі
51. Біблійний цар	52. Дружина Караса (опера)	53. Пруг дошки, пісня	54. Місто у Франції	55. Супутник Юпітера	56. Пістолет
57. Науково-дослідний інститут	58. Японська гра	59. Автор картини	60. Святий з подарунками	61. Іду на... (кн. Святослав)	62. Місто
63. Німецький фізик	64. Столиця Йорданії	65. Легка будівля для торгівлі	66. Врода	67. Покривало, ліжничок	68. Прекрасна стать
69. Герой М. Гоголя	70. «Івасик-Телесик»	71. Білий клен	72. Харчі провізія	73.	74. Неотруйна змія
75. Рослина, покрита колючками	76. Розжарене вугілля	77. Правитель	78. Вигук, звуконаслідування		

Відповіді на кросворд, вміщений у № 23, 2018 р.

Горизонталь: 5. Кратер. 6. Ерудит. 9. Тромб. 11. Панцир. 12. Діоніс. 15. Анод. 17. Філософ. 18. Грот. 19. Гамбіт. 20. Соліст. 24. Бізе. 25. Станція. 26. Отит. 29. Стафаж. 30. Тантал. 31. Прима. 33. Роберт. 34. Тореро.

Вертикаль: 1. Нарцис. 2. Вест. 3. Граб. 4. Адажіо. 7. Доктор. 8. Панно. 10. Пілот. 13. Фініфть. 14. Соломія. 16. Драже. 18. Гасло. 21. Діета. 22. Снятин. 23. Тираж. 27. Марабу. 28. Тандем. 31. Порт. 32. Агор.